

O'ZBEKISTONDA TARJIMONLIK FAOLIYATINING RIVOJLANISHI

Nurullayev Mirzabek Qobil o'g'li

Navoiy davlat pedagogika instituti

“Amaliy Ingliz tili” kafedrasi o'qituvchisi

РАЗВИТИЕ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ

Нуруллаев Мирзабек,

Навоийский государственный педагогический институт

Преподаватель кафедры «Практический английский»

DEVELOPMENT OF TRANSLATION ACTIVITY IN UZBEKISTAN

Nurullayev Mirzabek

Navoi State Pedagogical Institute Teacher of "Practical English" department

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda tarjima faoliyatining rivojlanishini o'rganib, sohadagi evolyutsiya, muammolar va istiqbollarni yoritib beradi. Unda tarixiy sharoit, zamonaviy tendensiyalar va O'zbekistonda tarjima amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan tashabbuslar, uning madaniy, lingvistik va geosiyosiy ahamiyatini hisobga olgan holda ko'rib chiqiladi. Tarjima faoliyatining o'sishiga turki bo'lgan omillarni tahlil qilib, ushbu izoh til va madaniy tafovutlarni bartaraf etish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishda tarjimaning roli haqida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: tarjima faoliyati, O'zbekiston rivojlanishi, til va madaniyat, tilning xilma-xilligi, xalqaro hamkorlik, qiynchiliklar, istiqbollar, madaniy almashinuv, geosiyosiy ahamiyat.

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие переводческой деятельности в Узбекистане, освещаются эволюция, проблемы и перспективы в этой сфере. В ней рассматриваются исторический контекст, современные тенденции и инициативы, направленные на совершенствование практики перевода в Узбекистане с учетом ее культурного, лингвистического и геополитического значения. Анализируя факторы, способствующие росту перевода, этот комментарий дает представление о роли перевода в преодолении языковых и культурных различий и развитии международного сотрудничества.

Ключевые слова: переводческая деятельность, развитие Узбекистана, язык и культура, языковое разнообразие, международное сотрудничество, вызовы, перспективы, культурный обмен, геополитическое значение.

Abstract: This article examines the development of translation activities in Uzbekistan, highlights the evolution, problems and prospects in the field. It examines the historical context, contemporary trends, and initiatives aimed at improving the practice of translation in Uzbekistan, taking into account its cultural, linguistic, and geopolitical significance. By analyzing the factors driving the growth of translation, this commentary provides insight into the role of translation in bridging linguistic and cultural differences and promoting international cooperation.

Key words: translation activity, development of Uzbekistan, language and culture, language diversity, international cooperation, challenges, perspectives, cultural exchange, geopolitical importance.

KIRISH (INTRODUCTION)

So'nggi yillarda mamlakatimizda xorijiy tillarni o'rganishga katta ahamiyat berilmoqda. Ushbu jarayon davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan hamda davlatimiz rahbari tomonidan bu sohani

rivojlantirishga oid ko'plab qarorlar qabul qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-

<https://orcid.org/0009-0007-4315-3663>

mnurullayev@internet.ru

+998 91 338 93 28

tadbirlari to'g'risida» 2021 yil 19 maydagi PQ-5117-son qarori qabul qilindi [1]. Ushbu qarorning ijrosini ta'minlash maqsadida bugungi kunda talabalarga xorijiy tillarni mukammal o'rgatish, ushbu jarayonga yangi pedagogik texnologiyalarni joriy qilish, talabalarning kasbiy mahoratlarini oshirish bo'yicha pedagoglar tomonidan bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Tarjima tillar va madaniyatlar o'rtasidagi ko'prik sifatida chegaralar osha muloqot va tushunishni osonlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tarix, madaniyat va tillar xilma-xilligiga boy mamlakat O'zbekistonda tarjima faoliyatining rivojlanishi xalqning global miqyosdagi faolligi va madaniy o'ziga xosligini aks ettiruvchi jadal jarayon bo'ldi. Sivilizatsiyalar chorrahasida joylashgan O'zbekiston uzoq yillik madaniy almashinuv va ko'p tillilik tarixiga ega. Asrlar davomida mintaqa turli madaniyatlar, jumladan, fors, arab, turk va rus tillari ta'sirida bo'lgan. Bu tarixiy xilma-xillik mamlakatda tarjimonlik faoliyatining rivojlanishiga zamin yaratdi, chunki olimlar va ziyolilar tarjima orqali lingvistik bo'shliqlarni bartaraf etishga, madaniy merosni asrab-avaylashga intildi.

Sovet Ittifoqi davrida turli sovet respublikalari o'rtasida bilim va adabiyotni yoyishda tarjima katta rol o'ynadi. O'zbekistonning boy adabiy an'analari, jumladan, Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy kabi atoqli shoir va yozuvchilarning asarlari rus va boshqa tillarga tarjima qilinib, o'zbek adabiyotining xalqaro miqyosda keng targ'ib qilinishiga xizmat qildi.

Mustaqillik davrida O'zbekistonda tarjimaga qiziqish qayta kuchayganiga guvoh bo'ldik, bu esa mamlakatning jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuvining kuchayishi bilan izohlanadi. O'zbekistonda davlat tili siyosatining qabul qilinishi bilan o'zbek tilini keng targ'ib qilish, chet el adabiyoti va akademik asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilish ishlari boshlandi. Shu bilan birga, o'zbek adabiyotining xorijiy tillarga tarjimasini ham jadallashib, o'zbek adabiyoti va san'atining madaniy almashinuvi hamda xalqaro miqyosda e'tirof etilishiga turtki bo'ldi. Raqamli inqilob O'zbekistondagi tarjima faoliyatiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Tarjima vositalari va resurslarining keng miqyosda mavjudligi, onlayn platformalar va raqamli kontentning o'sishi bilan birgalikda tarjima qilingan asarlarning tarqalishini osonlashtirdi va

butun dunyo bo'ylab tarjimonlar va til mutaxassislari o'rtasida hamkorlik qilish imkonini berdi.

Erishilgan yutuqlarga qaramay, O'zbekistonda tarjima faoliyati hali ham bir qancha muammolarga duch kelmoqda. Resurslarning cheklanganligi, malakali tarjimonlarning yetishmasligi va institutsional yordamning yetarli emasligi mamlakatda tayyorlanayotgan tarjimalarning sifati va miqdoriga to'sqinlik qilmoqda. Qolaversa, jahon nashriyot sanoatida asosiy jahon tillarining hukmronligi o'zbek adabiyoti va madaniyatini xorijda targ'ib qilishda ham qiyinchilik tug'dirmoqda. O'zbekiston hukumati tarjima sohasini qo'llab-quvvatlash, jumladan, tarjima markazlari va tashkilotlarini tashkil etish, ta'lim muassasalarida tarjimashunoslikni targ'ib etish borasidagi tashabbuslari to'g'ri qo'yilgan qadamdir. Qolaversa, o'zbek madaniyati, tili va adabiyotiga xalqaro qiziqish ortib borayotgani xorijiy hamkorlar bilan hamkorlik qilish va almashish imkonini bermoqda.

O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatining rivojlanishi mamlakatning o'z madaniy merosini asrab-avaylash, tili va adabiyotini targ'ib qilish, jahon hamjamiyati bilan muloqotga kirishish borasidagi izchil intilishlarini aks ettiradi. O'zbekiston XXI asrning muammolari va imkoniyatlarini yengib o'tishda davom etar ekan, tarjima xalqlar o'rtasida ko'prik o'rnatish, o'zaro tushunishni rivojlantirish va jahon miqyosida madaniy muloqotni boyitish uchun muhim vosita bo'lib qoladi. Birgalikda sa'y-harakatlar va hamkorlik natijasida O'zbekistonning tarjima sohasi kelgusi yillarda mamlakatning madaniy diplomatiyasi va jahon miqyosidagi ishtirokiga hissa qo'shib, muhim yutuqlarga erishishga tayyor. Tarjimaviy asarlar tufayli kitobxonlar jahon adabiyoti durdonalaridan bahramand bo'ladilar, ularning estetik tuyg'ulari oshadi, didlari o'sadi, ularda go'zal narsalar haqida tushunchalar xosil bo'ladi. [2]

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS).

O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatining rivojlanishi o'tgan yillar davomida mamlakatning tarixiy, madaniy va geosiyosiy sharoitlarini aks ettiruvchi muhim o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Tarjima xalq tarixining dastlabki bosqichlarida eng avvalo diniy va adabiy matnlarni turli til va madaniyat sohalari bo'ylab uzatish vositasi bo'lib xizmat

qilgan. Fors, arab va turk tillarining ta'siri, jumladan, O'zbekistonning tarjima landshaftini shakllantirdi, ko'p tillilik va madaniy almashinuvning boy an'alarini rivojlantirdi.

Sovet Ittifoqi davrida O'zbekiston Sovet Ittifoqining ajralmas qismiga aylanganidan so'ng O'zbekistonda tarjimonlik faoliyati jadal rivojlandi. Tarjima g'oyaviy, ilmiy va adabiy asarlarni sovet respublikalari bo'ylab tarqatishda muhim rol o'ynadi, o'zbek tilini standartlashtirish va modernizatsiya qilishga hissa qo'shdi. Bundan tashqari, o'zbek adabiy mumtoz asarlarining rus va boshqa tillarga tarjimalari mamlakat madaniy merosini kengroq ommaga namoyish etishga yordam berdi.

Istiqolol davrida O'zbekistonda tarjima faoliyatiga e'tibor yana qaytadan boshlandi, bu xalqning madaniy jonlanishga intilishi va jahon miqyosidagi ishtiroki bilan bog'liq. O'zbek tilini targ'ib qilish, xorijiy adabiyot va akademik asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilish, tillar xilma-xilligi va madaniyatini boyitish bo'yicha sa'y-harakatlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, o'zbek adabiyotining xorijiy tillarga tarjimalari madaniy almashinuvni yo'lga qo'ydi va O'zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzini oshirdi. Raqamli asr O'zbekistondagi tarjima sohasiga yangi imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqardi. Tarjima texnologiyalari va onlayn platformalarning mavjudligi tarjima qilingan asarlarning tarqalishini osonlashtirdi va butun dunyo bo'ylab tarjimonlar o'rtasida hamkorlik qilish imkonini berdi. Biroq asosiy jahon tillarining hukmronligi o'zbek adabiyoti va madaniyatini jahon miqyosida targ'ib etishda qiyinchiliklar tug'dirmoqda. Bunday qiyinchiliklarga qaramay, O'zbekiston tarjima sohasini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish bo'yicha faol qadamlar tashladi. Shu o'rinda tarjimon va tarjimashunos so'zlariga ta'rif berib o'tsak. "Tarjima" arab tilidan olingan bo'lib, "bir tildan ikkinchi tilga ag'darish, o'girish, izohlash, sharxlash" degan ma'nolarni bildirib, bir tildagi matnni boshqa tilda qaytadan yaratishdan iborat adabiy ijod turidir. "Tarjimon" – tarjima qiluvchi shaxs. "Tarjimashunos" – tarjima nazariyasini, uning qonun qoidalarini o'rganuvchi mutaxassis, olim. [3]

MUHOJAMA (OBSUJDENIYE / DISCUSSION). O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatini rivojlantirish mamlakatning madaniy

boyligi, tillar xilma-xilligi va global intilishlarini o'zida aks ettiruvchi katta qiziqish va muhim mavzudir. O'zbekiston tarixi qo'shni hududlar va sivilizatsiyalar bilan ko'p asrlik madaniy almashinuv va o'zaro aloqalar bilan ajralib turadi. O'zbek tarjimashunos namoyondalaridan biri Quadrat Musayev Toshkent davlat pedagogika universiteti Xorijiy tillar fakultetida bir necha yillar davomida ijodiy faoliyat olib borgan bo'lib, talabalarga Tarjima nazariyasi va amaliyoti fanidan saboq berib keldi. Shu bilan birga uning "Tarjima nazariyasi" (2003), "Tarjima nazariyasi asoslari" (2005) darsliklari talabalar tomonidan shu kunga qadar asosiy darslik sifatida qo'llanilib kelinmoqda [4]. Bu tarixiy sharoit O'zbekistonda tarjima faoliyatining rivojlanishiga zamin yaratdi, chunki olimlar va ziyolilar uzoq vaqtdan beri turli tillar va madaniyatlardagi matnlarni tarjima qilishda hal qiluvchi rol o'ynagan. Diniy, adabiy va ilmiy asarlarning tarjimasi nafaqat muloqotni osonlashtirdi, balki O'zbekiston madaniy merosini asrab-avaylash va ommalashtirishga ham hissa qo'shdi.

So'nggi o'n yilliklarda O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatiga qiziqish qayta kuchayganiga guvoh bo'ldik, bu mamlakatning jahon hamjamiyatiga tobora kuchayib borayotgan integratsiyasi hamda o'z tili va madaniyatini jahon miqyosida targ'ib qilishga intilishi bilan bog'liq. Tarjima markazlarini tashkil etish va ta'lim muassasalarida tarjimashunoslikni targ'ib qilish kabi tarjimoni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan hukumat tashabbuslari O'zbekistonda tarjima sohasining o'sishida muhim rol o'ynadi. Qolaversa, o'zbek adabiyoti, san'ati va madaniyatiga xalqaro qiziqishning kuchayishi o'zbek asarlarining xorijiy tillarga tarjimasiga bo'lgan talabning oshishiga olib keldi, bu esa mamlakatimizda tarjima faoliyatini yanada rag'batlantirdi.

Oldinga nazar tashlaydigan bo'lsak, O'zbekistonda tarjima faoliyatining kelajagi istiqbolli ko'rinadi, turli sohalarda o'sish va rivojlanish imkoniyatlari mavjud. Tarjimoni institutsional qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, tarjimonlar tayyorlash va ta'limga sarmoya kiritish, o'zbek asarlarini xorijiy tillarga tarjima qilishni rag'batlantirish O'zbekistonda tarjima sohasini izchil rivojlantirishning asosiy ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi. Bundan tashqari,

texnologik yutuqlarni qamrab olish va xalqaro hamkorlar bilan hamkorlikni rivojlantirish O'zbekistonning tarjima imkoniyatlarini yanada oshirishi va jahon miqyosidagi madaniy diplomatiya sa'y-harakatlariga hissa qo'shishi mumkin.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION) O'zbekistonda tarjimonlik faoliyatining rivojlanishi mamlakatning o'z madaniy merosini asrab-avaylash, tili va adabiyotini targ'ib qilish, jahon hamjamiyati bilan muloqotga kirishish borasidagi izchil intilishlarini aks ettiradi. O'zbekiston XXI asrning muammolari va imkoniyatlarini yengib o'tishda davom etar ekan, tarjima xalqlar o'rtasida ko'prik o'rnatish, o'zaro tushunishni rivojlantirish va jahon miqyosida madaniy muloqotni boyitish uchun muhim vosita bo'lib qoladi. Birgalikda sa'y-harakatlar va hamkorlik natijasida O'zbekistonning tarjima sohasi kelgusi yillarda mamlakatning madaniy diplomatiyasi va jahon miqyosidagi ishtirokiga hissa qo'shib, muhim yutuqlarga erishishga tayyor. O'zbekistonda tarjima faoliyatining rivojlanishi ko'p qirrali va jadal jarayon bo'lib, u mamlakatning boy madaniy merosi, tillar xilma-xilligi va jahon miqyosida ishtirok etishga intilishlarini o'zida aks ettiradi. Muammolarni hal qilish, imkoniyatlardan foydalanish va madaniy boyliklaridan foydalanish orqali O'zbekiston global tarjima landshaftida tobora ta'sirchan rol o'ynash uchun yaxshi mavqega ega.

Bugungi kunda tarjima jarayoni tarjimashunos olimlarning sa'y-harakatlari bilan kun sayin rivojlanib bormoqda. Ammo, bu jarayonda ba'zi kamchiliklarni kuzatishimiz mumkin. O'zbekistonda tarjima nazariyasi va amaliyotining rivojlanishiga hissa qo'shgan olimlar ko'p. Bugungi kunda yosh avlod yuqorida aytib o'tilgan tarjimashunoslar ijodi asosida bu sohada izlanishlar olib bormoqdalar.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /
REFERENCES)**

1. Sh.Mirziyoyev. «O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida» PQ-5117. 2021-yil 19-may. <https://lex.uz/docs/-5426736>
2. Мусаев Қ. Таржима назарияси. – Тошкент; 2003.
3. E. Begmatov, A. Madvaliyev, N.Mahkamov va boshqalar... O'zbek tilining izohli lug'ati. https://n.ziyouz.com/books/uzbek_tilining_i_zohli_lugati/ O'zbek%20tilining%20izohli%20lug'ati%20-%20A.pdf
4. G'. Salomov. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent. 1990.
5. Мусаев Қудрат. Таржима назарияси асослари. - Тошкент; Фан; 2005

